

Kissakosken luonto- ja kulttuuripolku

Opastaulujen tekstit

Isot taulut

KISSAKOSKEN SÄHKÖLAITOS

Paperitehdas

Paperituotannossa lumppumassan korvaava puuhioke esiteltiin ensimmäistä kertaa Pariisin maailmannäyttelyssä vuonna 1855. Myös Suomessa virisi innostus hiokkeentuotantoon; ensimmäinen hiomo perustettiin vuonna 1859.

Kissakoskella edellytykset paperituotantoon olivat hyvät; puuta oli runsaasti ja 1854 valmistunut kanava tarjosi mahdollisuuden vesivoiman hyödyntämiseen.

Heinäkuussa 1907 perustivat kauppiaat K.H. Renlund ja Wilhelm Bensow, tehtailija Karl Fazer ja kapteeni J.L. Lupander Oy Kissakoski Ab – nimisen yhtiön, jonka tarkoituksena oli rakentaa teollisuuslaitos metsätuotteiden jalostamista varten.

Marraskuussa 1910 valmistunut tehdasrakennus oli pääasiassa kaksikerroksinen, hirsirakenteinen laitos, jonka hiomo-osa oli erotettu sekä paperisalista että kuorimosta tiilisin palomuurein. Hiomon välipohjarakenteet olivat varhaisimpia rautabetonirakenteita Suomessa, ja ne ovat edelleen nähtävissä rakennuksessa. Tehtaan pohjoispuolella sijaitsevat tiilinen, osittain rapattu verstaas ja 42 metriä korkea savupiippu.

Kissakoskelle Viipurin konepajalta hankittu paperikone oli ensimmäinen lähes kokonaan Suomessa valmistettu Langsieb-kone. Paperin laatu oli erinomainen, joten tehtaalla ei ollut puutetta tilauksista.

Kissakoski Oy:n pääasiallisia tuotteita olivat albumi-, paino-, tapetti- ja pakkauspaperi sekä erityisesti värillinen paperi, jonka valmistajana tehdas oli tunnettu. Paperia vietiin lähinnä Venäjän markkinoille, jotka osoittautuivat tuottoisiksi; jopa ensimmäisen maailmansodan aikaan tilausten määrä nousi niin suureksi, että töitä teetettiin yhtäjaksoisesti myös viikonloppuisin.

Tehtaan kuljetukset jouduttiin hoitamaan Otavan aseman kautta, koska rautatie ei ulottunut Kissakoskelle. Kesäisin raaka-aineet ja paperi kuljetettiin vesitse hinaajan vetämillä proomuilla Otavaan, talvisin rekikuljetuksina Hietasen asemalle.

Tehdas tarjosi työtä noin 160 hengelle ennen ensimmäistä maailmansotaa. Tuotannon kasvaessa sodan aikana otettiin työntekijöitä lisää, ja palkkalistoilla oli vuosien 1915-1916 vaiheilla yli 200 henkeä.

Hiomosta sähkölaitokseksi

Huhtikuun 16 päivänä vuonna 1920 tehdas koneineen paloi. Hirsirakenteisen tehdassalin pelastamiseksi ei ollut mitään tehtävissä, mutta hiomo, kattilahuone, sähkökeskus ja verstaas onnistuttiin suojaamaan. Palossa kuoli yksi työntekijä jäätyään tehdassalin liekkeihin.

Palon jälkeen säilynyttä puuhiomoa laajennettiin ja korotettiin. Vanha verstaas yhdistettiin hiomoon ja rakennuksesta tehtiin osin kaksi- osin kolmikerroksinen. Entisen sähkökeskuksen paikalle rakennettiin uusi siipi torneineen. Ulkoseinät muurattiin tällä kertaa kauttaaltaan tiilestä.

Vuonna 1922 Kissakoski Oy siirtyi Kymin osakeyhtiön omistukseen. Hiomon toiminta jatkui entiseen tapaan, mutta paperituotantoa ei enää aloitettu. Hioketta toimitettiin emoyhtiön omille paperitehtaille vuosittain 3 000 – 5 000 tonnia.

1930-luvun alussa yhtiö päätti siirtyä Kissakoskella pelkästään sähkötuotantoon hiomon toiminnan käytyä kannattamattomaksi. Vuonna 1932 valmistui uusi voimalaitos kanavan vastakkaiselle rannalle. Valmistuttuaan voimala toimitti sähköä Mikkelin kaupungin ja pitäjän lisäksi Mäntyharjulle ja Hirvensalmelle. Voimala koneineen on säilynyt alkuperäisessä asussaan.

Tehdas toimi hiomona vielä vuoden 1939 syksyyn saakka, jolloin sodan kynnyksellä tuotanto lopetettiin. Vuonna 1942 hiomon tiloihin siirrettiin generaattori ja kanavaan francisturbiini, minkä jälkeen Kissakosken tehdas on toiminut pääasiassa sähköntuottajana.

Kymin Osakeyhtiö myi suurimmaksi osaksi tyhjiään olevasta tehdasrakennuksesta puolet Hirvensalmen kunnalle, joka vuorostaan myi tilat lasikuituveneitä valmistavalle Finn-Hirvas Oy:lle Yrityksen konkurssin jälkeen tilat palautuivat kunnan omistukseen. Vuonna 1988 Kymi luopui sähkölaitoksesta myymälle sen Suur-Savon Sähkö Oy:lle, joka edelleen jatkaa tiloissa toimintaansa.

Tehdas sähkölaitoksineen ja kanavineen on yksi Mikkelin seutukaavaliiton kulttuurihistoriallisesti arvokkaiksi määrittelemistä kohteista Mikkelin läänissä. Rakennukset ja kanava on merkitty seutukaavallisiksi suojelukohteiksi. Kissakosken miljöö työväenasuntoineen on myös valtakunnallisesti tärkeä teollisuushistorian muistomerkki.

KALAPORRAS

Kissakosken sijainti ja vesistön yleiskuvaus

Kissakoski sijaitsee Hirvensalmen kunnassa Kymijoen vesistöalueeseen kuuluvan Mäntyharjun reitin keskusjärjen Puulaveden kanssa samalla vedenkorkeudella olevan Liekunen luusuassa. Mäntyharjun reitin suurimmat järvet ovat Puulavesi ja Kyyvesi reitin yläosassa ja Vuohijärvi alaosassa. Puulaveden ja Vuohijärven välissä on pienistä järvistä ja niiden välisistä lyhyistä koskista koostuva reitin keskiosa, jonka molemmissa päissä on voimalaitospato (Voikosken ja Kissakosken voimalaitokset). Mäntyharjun reitin veden laatu on hyvä.

Mäntyharjun reitin kalataloudelliset kunnostukset

Vaelluskalakantojen elvyttämistyöryhmä asetti mietinnössään 1985 Mäntyharjun reitin koskien kalataloudelliset kunnostukset tärkeimpään kiireellisyysluokkaan. Puuskankoski oli kunnostettu jo vuonna 1977, ensimmäisenä kohteena Suomessa. Puulaveden ja Kyyveden välissä oleva Läsäkoski kunnostettiin vuonna 1984 ja Puulaveden ja Vuohijärven välissä olevat Tuhankoski, Ripatinkoski, Kaivannonkoski, Miekankoski ja Pyhäkoski kunnostettiin vuosina 1987-1991. Kissakosken kalaportaan valmistuttua keväällä 1994 Mäntyharjun reitin kokonaiskunnostus on Voikosken kalaporrasta lukuun ottamatta valmis.

Kunnostusten ja kalaportaan vaikutus kalakantoihin

Mäntyharjun reitin kalataloudelliset kunnostukset on toteutettu vaelluskalojen, pääasiassa järvitaimenen, lisääntymisedellytysten parantamiseksi. On laskettu, että kunnostuksista pitkällä aikavälillä saatava hyöty vastaa poikastuotannon elpymisenä kunnostuksista aiheutuneita kustannuksia.

Kunnostusten merkittävimpinä biologisena seurauksena Mäntyharjun reitille saadaan entistä elinvoimaisempi, luonnossa lisääntyvä, järvitaimenkanta, josta voidaan tarvittaessa hankkia luonnonvalinnan läpikäynyttä perintöainesta kalanviljelyn tarpeita varten. Tässä suhteessa Mäntyharjun reitti on ainutlaatuinen Etelä-Suomessa. Kunnostusten oheisvaikutuksia (saaliiden

paraneminen, lupatulot, majoituspalvelut, kauppapalvelut ym) on vaikeampi arvioida. Niiden merkitys lienee kuitenkin suuri.

Kissakosken kalaporras mahdollistaa järvitaimenen, virtakutuisen siian ja harjuksen liikkumisen Mäntyharjun reitin keskiosissa olevien koski- ja virta-alueiden ja Puulaveden välillä. Puulaveden yläpuolella on järvitaimenen lisääntymiseen tarvittavia koskia hyvin vähän, minkä vuoksi vaellusmahdollisuuksilla Kissakosken alapuolisille koskille on suuri merkitys.

Kalaportaan rakenne

Kissakosken kalaportaan yleissuunnitelman laati norjalainen asiantuntija Reidar Grande. Yleissuunnitelman perusteella Mikkelin vesi- ja ympäristöpiiri teki tarvittavat kartoitus- ja mittaukset sekä maaperätutkimukset. Rakennesuunnittelun teki Savon Suunnittelu Oy, joka käytti alikonsulttina Rakennussuunnittelutoimisto Sormunen & Timonen Oy:tä. Varsinaisen rakentamisen toteutti Yleinen Insinööritoimisto Oy.

Kalaporras on kaksihaarainen. Päähaaran veden ulostuloaukko sijaitsee joen etärannalla sijaitsevan voimalaitoksen alakanavan vieressä. Toisen haaran alapää sijaitsee tulvakanavan puolella. Kummankin haaran alapäässä on kaksi suljettavaa luukkuja, josta kalat voivat hakeutua portaaseen. Portaasta tulevat vesi houkuttelee kalat nousemaan, sillä vaeltava kala pyrkii uimaan ylävirran suuntaan. Sisääntuloaukkoja voidaan tarvittaessa sulkea sopivan houkutusvirran aikaansaamiseksi. Lisäksi haaroja voidaan käyttää joko erikseen tai yhtä aikaa. Portaan vedenotto sijaitsee tulvakanavan puolella vanhan uittokourun paikalla.

Portaassa on yhteensä 18 allasta, josta seitsemän ylintä ovat kummallekin haaralle yhteisiä. Portaan rakennuskorkeus on ylimmän ja alimman vedenkorkeuden mukaan laskettuna 5, 25 m, jolloin portaiden lukumäärä on 14, kun portaiden veden korkeuden ero on 35 cm. Portaan runkorakenne on betonia, mutta kaikki altaiden väliset seinät ovat vapaasti säädettävissä puisilla neuiloilla ja seteillä.

Tulvakanavan alaosassa on betonipato, jolla veden korkeutta on nostettu tulvakanavassa. Padossa on aukko, josta tuleva vesi houkuttelee kalat tulvakanavaan ja siellä sijaitsevaan kalaportaaseen. Veden tulo portaaseen voidaan katkaista sulkemalla portaan yläpäässä oleva luukku.

Kalaportaan toiminta ja nousevien kalojen seuranta

Kissakosken kalaporras on rakennettu pääasiassa järvitaimenen ja virtakutuisen siian vaellusten mahdollistamiseksi. Eri kalalajit nousevat portaassa eri tavoin. Taimen nousee pääsääntöisesti hyppäämällä, siika lähellä pohjaa ja harjus vesipatsaan keskiosassa. Kalaportaan perussäädöksi on valittu rakovirtausmalli, joka mahdollistaa kaikkien kalalajien nousun. Jo kesällä 1994, jolloin kalaportaan säätövaihtoehtoja ei oltu vielä tutkittu, portaassa tavattiin taimenia, siikoja ja harjuksia. Lisäksi portaassa oli salakoita, ahvenia ja särkiä.

Kalaportaan voimalaitoshaara on voimakkaamman houkutusvirtaaman ansiosta tulvakanavan haaraa tehokkaampi. Käytännössä tulvakanavan haara on hyvin toimiva vain tulvaluukkujen ollessa auki. Rakovirtausmallin ohella portaan käytön toinen peruslähtökohta on säätää porras toimivaksi tulvakanavan haaran ollessa kiinni.

Seurantatutkimuksia varten portaan yläaukkoon on rakennettu kiinniottolaitte, "katiska", jonka avulla portaan läpi nousseet kalat saadaan pyydystetyksi tutkimuksia varten. Lisäksi altaat voidaan sulkea irrotettavilla verkkoaidoilla, jolloin veden tulon katkaisun yhteydessä nähdään, kuinka ylös portaaseen kalat ovat nousseet. "Katiskalla" voidaan myös pyydystää emokalvoja mädinhankintaa varten.

Alustavat kokemukset portaan toiminnasta ovat hyvät ja helpot säätelymahdollisuudet edesauttavat edelleen portaan käytön tehostamista.

Pienet taulut (A 3)

Punaiset lumpeet

Suomessa kasvaa luonnonvaraisena kolme lummelajia; pohjan-, iso- ja suomenlumme ("pikkulumme"). Kaikilla näillä esiintyy myös punakukkaisia yksilöitä, jotka ovat lain mukaan rauhoitettuja. Nämä Kissakosken punaiset lumpeet ovat kuitenkin istutettuja. Paikallisjohtaja Zilliacus hankki 1960- ja 70-luvun vaihteessa Ruotsista kolme punakukkaisen lumpeen juurakkoa, jotka kiinnitettiin kanavan pohjaan säkkikankaan ja keppien avulla. Heinäkuun lopussa kukkiva lumme on parhaimpina vuosina tuottanut parikymmentä upeaa, punaista kukkaa.

Lumpeen suvun tieteellinen nimi Nymphaea viittaa vanhaan kreikkalaiseen taruun, jonka mukaan sankari Herakleen palavasti rakastunut nuori nymfi ei saanut rakkaudelleen vastakaikua ja menehtyi murheeseensa....ja muuttui lumpeen kukaksi.

Lumpeen ravintekkaita juurakoita on kerätty mm. sianrehuksi ja jauhettu myös ruis- ja ohrajauhon jatkeeksi. Ulkomailla lumpeiden siemeniä on käytetty leivonnaisiin ja keittoihin sekä nautittu paahdettuina. Lumme on Etelä-Savon maakuntakukka ja nämä punaiset lumpeet Hirvensalmen kuuluisin nähtävyydet kirkonkylän tervaleppäkujan ohella.

Majava

Ensimmäiset "talttahampaan" merkit ilmestyivät kanavamaisemaan loppusyksystä 1994.

Majavan mieliravintoa ovat lehtipuiden, erityisesti haavan kuori, versot ja lehdet. Kesäaikaan ravinnon pääosan muodostavat erilaiset heinät ja ruohot.

Majava on Euroopan suurin jyrسیjä – pituutta hännän kera kertyy reilusti toista metriä. Majava on sopeutunut erityisen hyvin vesielämään; se pystyy jopa jyrsimään puita veden alla erityisen ihopoimun ansiosta, joka sulkee suun etuhampaiden takaa.

Pääosa Suomen majavista on kanadanmajavia (2500-4000). Ainoastaan Satakunnassa elelee muutaman sadan euroopanmajavan yhdyskunta. Suomen alkuperäinen majavakanta metsästettiin sukupuuttoon 1800-luvulla. Nykyiset majavamme ovat 1930-luvun lopulla istutetun 17 norjalaisen ja 7 kanadalaisen majavan jälkeläisiä.

A-polku

A1

Kissakosken kanava ja huvilat

Ennen 1800-luvun puoltaväliä Puulavesi laski järven länsipäästä Sysmän reitin pienten koskien ja jokien kautta Päijänteeseen. Vuonna 1819 vesiviranomaisten "koskenperkausjohtokunta" oli ryhtynyt tutkimaan mahdollisuuksia laskea Puulaveden pintaa avaamalla pieneen Metsälampeen juoksevan puron kohdalle uusi kanava. Tarkoituksena oli vallata lisää maata viljelyyn. Hanke oli selvitysten mukaan toteutettavissa, jos kanavasta tehtäisiin pääväylä. Suunnitelma hyväksyttiin, ja kaivutyöt aloitettiin vuonna 1831. Uusi kanava, joka liitti Puulaveden Mäntyharjun reitin kautta Kymijoen vesistöön, valmistui useiden laajennusten jälkeen vuonna 1854. Kanavan aukaiseminen aiheutti Puulaveden pinnan alenemisen noin kahdella ja puolella metrillä. Kaivannon pituus oli noin kilometri, leveys 20-30 metriä ja putouskorkeus 5,2 m.

Vuosisadan vaihteessa paperi- ja hiomoteollisuuden nousun myötä perustettu Kissakoski Oy ryhtyi hyödyntämään kanavan vesivoimaa. Paperitehtaan toiminta käynnistyi vuonna 1910. Tehdas tarjosi töitä noin 160 hengelle ennen ensimmäistä maailmansotaa.

Yhtiön toimihenkilölle rakennettiin tehtaan lähistölle edustavia huviloita, joista kaksi on edelleen jäljellä. Kanavan varressa sijaitseva ns. Zillaicuksen talo ja ylempänä rinteessä oleva ns. sähkömestarin talo ovat molemmat rakennussuojelulailla suojeltuja. Huvilat on rakennettu vuosina 1915 ja 1918; ne on suunnitellut arkkitehti Waldemar Aspelin. Kolmas, nykypäiviin säilynyt Aspelinin suunnittelema kaunis rakennus on Hirvensalmen sillan lähistöllä sijaitseva Kanervalan, joka oli tehtaan johtajan asunto.

Kaksi muuta rakennussuojelulailla suojeltua asuinrakennusta sijaitsee hieman kauempana kanavasta. Ne ovat ulkoasultaan vaatimattomampia, mutta silti kauniita esimerkkejä 1910-luvun puuarkkitehtuurista. Talot ovat olleet tehtaan työläisten asuintoita.

A2

Lehtimetsän linnut

Rastin lähialueen tihekköinen metsä tarjoaa elinympäristön hyvin monipuoliselle hyönteislajistolle ja sitä kautta myös runsaalle linnustolle. Alkukesän aamuina ja iltoina metsä on täynnä linnunlaulua. Äänessä ovat mm. laulu- ja punakylkirastas, peippo, pajulintu, tiltalti, kirjosiippo ja tiaiset. Pysähdy hetkeksi; kuuntele ja nauti luonnon tarjoamasta musiikkielämyksestä!

A3

Liekokasvit

Liekokasvien kukoistuskauti oli n. 350 miljoonaa vuotta sitten kivihilikaudella. Jättiläismäisten, jopa 40 metriä korkeiden liekojen seassa mahtavat dinosauruksetkin jäivät toiseksi. Maapallon n. 450 liekolajista kasva Suomessa seuraavat viisi lajia: riiden-, katin-, ketun-, konnan- ja keltaliko. Taulun ympäristössä kasvaa *riidenliekoa* (*Lycopodium annotinum*), jonka erottaa samannäköisestä katinlieosta siitä, että riidenlieon lehdet ovat piikkimäiset ja kovat, kun taas katinlieon tunnistaa pehmeistä valkeaan karvakärkeen päättyvistä lehdistä. Toinen ero löytyy itiöpesäkkeistä, jotka riidenlieolla ovat perättömiä ja yksittäisiä.

Riiden- ja katinliekoa on käytetty paljon seppelien ja koristepunosten tekoon. Hienoa itiöpölyä, ns. kärpäsrutiä on käytetty ilotulitteissa ja lääkkeenä mm. munuais- ja rakkosairauksissa sekä sivelty ihottumiin ja haavaumiin. Apteekeissa itiöpölyä on käytetty pillerirasioissa estämässä pillereitä tarttumasta toisiinsa.

Metsälaidunnuksen aikaan liekoja on käytetty maidon siivilöinnissä. Lieko-katajaluutia on käytetty savuhormien nuohouksessa.

A4

Liekune

Vuosina 1910-1939 toimineen Kissakosken puunjalostustehtaan tuotanto lähti avovesikautena täältä Liekuneen luusuasta kahdella proomulla laivahinauksessa Otavaan ja edelleen maailmanmarkkinoille. Laitos valmisti vuosina 1910-1920 paperia, jota vietiin pääasiassa Venäjälle. Tehtaan tulipalon jälkeen tuotanto vaihtui puumassaksi, jota vuosina 1922-1939 vietiin Englantiin.

Tehtaalta paperi ja massapaalit ajettiin hevosvedolla kapearaiteista kiskotietä pitkin koskensuun neljään suureen varistorakennukseen, joista paalit kuormattiin proomuihin. Talvisin paalit vietiin hevoskyydillä Hietaseen.

Koskensuu oli myös kissakoskelaisten veneilijöiden pienvenesatama nykykielellä sanottuna. Venepaikat keskittyivät itärannalle, laivustoiminnan tapahtuessa länsipuolella. Tehtaanväellä oli useita kymmeniä veneitä koskensuun ja Soikanniemen alueella.

Kalaisat Puulavesi, Liekune ja Ryökäsvesi houkuttelivat vapaa-ajan viettäjiä ja kalastajia kesäisille rannoille, apajille ja onkipaikoille.

Paikalle rakennettiin 1990-luvulla laavu retkeilijöiden iloksi ja täydentämään luontopolun kokonaisuutta.

A5

Lehtomainen niitty

Aiemmin paikalla on kasvanut laajoina kasvustoina maitohorsmaa (*Epilobium angustifolium*), joka viihtyy hakkuuaukeilla, metsäpaloalueilla, tienvierillä ja joutomailla, mutta sittemmin aukealle on kasvanut myös erilaisia lehtomaisen metsän kasvilajeja. Niittyaukealta löytyy mm. lehväsammalta, liekosammalta, metsämansikkaa, kultapiiskua, ketunleipää ja saniaisia. Ne ovat yleisiä lehtojen lajeja ja kertovat kosteasta ja ravinteikkaasta maaperästä. Myös niityllä kasvavat pihlajat ovat tyypillisiä lehtipuulajeja lehtomaisissa metsissä.

A6

Navetan rauniot

Tällä paikalla voit nähdä jäänteet yhdestä Hirvensalmen kaikkien aikojen suurimmasta kivenavetasta. Navetta kuului Kissakosken tehtaille ja navetasta työntekijät saivat tehtaan konttorista ostettua kuponkia vastaan hakea maitoa. Karjaa navetassa oli parhaimmillaan lähes 40 pöytä. Navetan toiminta loppui sotien jälkeen, kun enää ei sallittu myydä maataloustuotteita suoraan tilalta.

Aiemmin paikalla kasvoi istutettuja kontortamäntyjä (*Pinus contorta*), mutta nyt niiden olemassaolosta muistuttavat enää kannot. Kontortamäntyjen kaatamisen jälkeen niiden paikan ovat pikkuhiljaa vallanneet kotimainen mänty (*Pinus sylvestris*) sekä koivu (*Betula pendula*).

A7

Männyn kasvuhäiriöt

Tämän 1960-luvun puolivälissä istutetun männikön puiden mutkaisuus ja monilatvaisuus johtuu siitä, että männyntaimet on alun perin istutettu männylle liian rehevälle kasvupaikalle. Nopeasti kasvaneet taimet ovat tuulen ja lumen kallistamina vääntyneet ja katkeilleet. Tälle kasvupaikalle sopivampi puulaji olisi ollut esim. hieskoivu.

Männyntaimikoissa yleisimmin tuhoja aiheuttavat halla, pää- tai hivenravinteiden puute sekä erilaiset sienitaudit ja hyönteiset. Sienitauteja ovat mm. männynversosyöpä ja männynlumihome sekä männyn harmaa ja –neulaskariste. Hyönteisistä männyntaimille tuhoa aiheuttavat useimmiten mäntykirva, tukkimiehentäi, punalatikka, pihkakääriäinen ja pikikärsäkkäät.

A8 / B6

Työväen asuintalot

Kissakosken yhteisen asuinalueen judend-ilmeestä on jäljellä vain rippeet. Vuodelta 1925 peräisin oleva palovakuutusluettelo mainitsee tehtaan kiinteistöihin kuuluneen 22 asuinrakennusta, joista suurin osa oli työväestölle 1910-luvulla rakennettuja taloja. Ainoastaan kaksi näistä on säästynyt purkamiselta, ja niistä vain toinen on alkuperäisessä asussaan. Talot on suojeltu rakennussuojelulailta vuonna 1981, sekä sisä- että ulkopuoliset muutostyöt on sallittu ainoastaan museoviranomaisen luvalla.

Kissakosken tehtaan toimiessa asuinalueen elämä oli vilkasta : tehtaan ammattiyhdistys järjesti iltamia ja ohjelmallista toimintaa. Paperitehtaan palon jälkeen tuotannon hiljalleen hiipuessa myös asuinalue tyhjeni. Kymin Osakeyhtiö ei löytänyt rakennuksille käyttöä vaan puratti ne polttopuiksi.

Palovakuutusasiakirjassa vuodelta 1964 jäljellä olevat puurakennukset jaoteltiin joko ”vanhoihin ja epäkäytännöllisiin” tai ”erittäin vanhoihin ja huonoihin.”

Vasta 1980-luvun alussa, viimeisten asuinrakennusten ollessa uhattuna Mikkelin seutukaavaliitto sai rakennukset toimenpidekieltoon. Suojelupäätöksen ansiosta Kissakoskella on jäljellä pini muistuma alueen teollisuushistoriasta ja tehtaan työväen elämästä.

Varsinaisen asuntoalueen lisäksi tehtaan pohjoispuolelle syntyi työväen mökkikylä. Muita arvokkaita vuosisadan alussa rakennettuja puurakennuksia Kissakoskella ovat mm. kansakoulu vuodelta 1916 ja kanavan itäpäässä sijaitseva makasiini, joka toimi välivarastona tehtaan raaka-aineille ja valmiille tuotteille. Tehdasrakennuksen lähellä on edelleen kaksi alkuperäistä varastorakennusta toinen tiili- ja toinen hirsirakenteinen.

B- POLKU

B1 Peikkometsä

Tämä vanha ”peikkometsä” on hyvällä ravinteikkaalla lehtomaisella maapohjalla ja tuuilta suojaisella rinteellä kasvanut yhdeksi Hirvensalmen upeimmista kuusikoista. Vuonna 1936 1,5 m välein istutetut kuusentaimit ovat muodostaneet tiheän ja järeän metsikön, kun puustoa on harvennettu vain kerran 1980 –luvun puolivälissä.

Selkäsi takana, polun toisella puolella kasvoi ennen samanlainen vanha kuusimetsä, mutta avohakkuun ja koivun istuttamisen myötä pohjakasvillisuus on muuttunut. Ennen paikalla kasvaneen tyyppillisen lehtokasvin mustakannon marjan ovat nyt syrjäyttäneet erilaiset saniaiset, heinät ja vadelma. Ajan saatossa ja puuston kasvaessa kasvillisuus muuntautuu taas valon, veden ja ravinteiden määrän mukaan.

B2

Haukonmäki

40 metriä Liekuneen pintaa korkeammalla sijaitseva Haukonmäki oli viime sotien aikaan Etelä-Savon tärkeimpiä ilmavalvontapaikkoja. Valvontapaikka oli Haukon talon katolla. Täältä vuorotyössä olevat lotat ilmoittivat vihollisen ylilennoista Mikkeliin valtakunnalliseen valvontakeskukseen. Vuosisadan alkupuolella Haukonmäki oli myös suosittu juhannusjuhlien pitopaikka.

Umpeutuva niitty

Suomen alkuperäisluonnossa on niittyjä vähän, lähinnä vain tuntureilla ja tulvarannoilla. Valtaosa niityistä onkin ihmisen raivaamia. Niityiltä hankittiin karjan talvirehu, peltojen kasvaessa viljaa.

Niittyjen kasvillisuus on värikästä ja koostuu useimmiten 30-40 putkilokasvilajista. Tämän niityn lajistoon kuuluvat mm. niityleinikki, harakankello, päivänkakkara, särmäkuisma, puna-ailikki, maitohorsma, vadelma, ruusu-rohko, paimenmatara, hiirenvirna, valko- ja puna-apila sekä n. 30 muuta lajia.

Niityt ja niitä kuivemmat kedot ovat katoavaa kulttuurimaisemaa. Samalla vähenevät mm. monille hyönteisille, kuten värikkäille päiväperhosille sopivat elinympäristöt. Viime vuosina ovat mm. ympäristöministeriö ja Suomen Luonnonsuojeluliitto pyrkineet tekemään maanomistajien kanssa sopimuksia niittyjen ja kotojen laiduntamisen ja niittämisen jatkamisesta. yksi tällainen hoitokohde sijaitsee Väisälänsaaren Kiekinmäellä.

B3

Kasvillisuuden sukkesio

Luonto kammaa tyhjiötä. Paljas maa jää harvoin pitkäksi aikaa paljaaksi. Heti, kun ulkoinen häiriötekijä – tässä tapauksessa ihmisen aiheuttama kasvillisuuden säännöllinen talleaminen – on

poistunut, alkaa ns. ekologinen sukkesiokehitys. Sukkesiossa erilaiset eliöyhteisöt seuraavat toisiaan tietyssä järjestyksessä.

Urheilukentän perustamisen yhteydessä on poistettu myös humuskerros, joten kasvien käytössä on urheilutoiminnan loputtua ollut todella karu kasvualusta.

Tällaiselle kuivalle hiekkakankaalle ilmestyvät ensin suuria lämpötila- ja kosteusvaihteluita hyvin kestävä lajit, kuten esim. kanerva, sianpuola, ahosuolaheinä, hopeahanhikki, koiransilmä, huopakeltano ja ketoneilikka. Kasvien välinen kilpailu on tässä sukcession alkuvaiheessa vähäistä, joten alueelta löytyy melko runsaasti tällaisissa olosuhteissa viihtyviä lajeja (25). Näiden ns. pioneerilajien ansiosta alueelle syntyy pikkuhiljaa uusi humuskerros ja kasvien kilpailutilanne muuttuu. Vahvat pärjäävät ja heikot sortuvat.

Luontaisen kehityksen lopullisena tuloksena on ns. kliimaksiyhteiskunta, tällä paikalla kuivahko kangasmetsä. Kliimaksivaihe on kestoaltaan pitkäikäisin. Rakenne on mutkikas, lajiston biomassassa ja monimuotoisuus suuri, nettotuotanto pieni ja ravinnekierto suljettua. Monimuotoisuutta lisäävät vanhan metsän vaiheessa erityisesti monet lahottajasienet, hyönteiset sekä maaperän pieneliöstö.

Urheilukenttä

Suojeluskunnan 1920-luvulla talkootyönä raivaama Kissakosken urheilukenttä koki huippuvuotensa 1930 –luvulla, jolloin se oli ahkerassa yleisurheilu- ja pesäpallokäytössä. Sotien jälkeen, kun kirkonkylään ja Syväsmäkeen rakennettiin urheilukentät, menetti Kissakosken kenttä väenpuutteessa merkityksensä. Viimeksi kenttää on käytetty maakunnallisena kilpailukenttänä moukarinheitossa.

B4

Kellokallion lava

Kellokallion lavan omistaa nykyisin Hirvensalmen Urheilijat ry. Hirvensalmen työväenyhdistys perustettiin 8.11.1906. Itsenäisyyden alkuvuosikymmenet, erityisesti 1920-luku, olivat yhdistyksen iltama- ja näytelmäaikaa. Sotien jälkeen vuonna 1953 rakennettiin tämä Kellokallion tanssilava. Työväenyhdistys vastasi lavan hoidosta. Muut osakkaat olivat Urheiluseura Veikot ja sos.dem nuoriso-osasto. Urheiluseura Veikot perustettiin 1947. Se kuului TUL alaisuuteen ja lakkautettiin 1960-luvun alussa, jolloin sen jäsenet siirtyivät nykyisen urheiluseuran Hirvensalmen Urheilijoiden riveihin.

Vielä 1970-luvulla Kellokallio oli suosittu tanssipaiikka, jossa tanssijoita oli parhaimmillaan yli 800 yhden illan aikana. Tanssijoita veti lavalle suositut solistit, kuten mm. Erkki Junkkarinen, Paula Koivuniemi, Merja Rantamäki ja Eija-Sinikka.

B5

Vanha vesimylly

Oy Kissakoski Ab perustettiin 13.9.1907. Seuraavana päivänä yhtiö osti viisi tilaa ja niiden vesioikeudet. Tilojen nimet olivat Kissakoski, Koskentausta, Naurismaa, Soikonlahti ja Haukko. Myöhemmin yhtiö osti tilan, johon kuului pieni joenputous siinä olevine jauhomyllyineen. Mylly oli jo aikaisemmin rakennettu siihen alkuperäiseen joenuomaan, joka Puulavedestä toi vesiä Vahvajärven kautta Mäntyharjun reittiin. Myllyn yhteyteen rakennettiin pärehöylä, jonka tuotteita tarvittiin runsaan rakentamisen yhteydessä.

Itse myllyn laitteistoa parannettiin aikojen kuluessa. Oman työväkensä tarpeita varten yhtiö harjoitti voimaperäistä maa- ja karjataloutta, joiden tuotteet myytiin henkilöstölle alle yleisten kauppahintojen. Soita raivattiin ja parhaimmillaan oli viljelyksessä yli 100 ha peltoa. Oma mylly jauhoi sadon. Karjaa oli 20-30 lypsävää ja väki haki navetalta maitonsa. Mylly puolestaan jauhoi veden voimalla aina 1930-luvulle, jolloin sähkövoimalan valmistuttua myllykin pantiin pyörimään sähköllä. Myllyjoen vesivirtausta voitiin näin supistaa tehtaiden hyväksi.

B6
ks A8

B7
Soikanniemi- ja lahti

Tämä Liekune järven eteläpää on valtakunnallisesti puhtaudestaan kuuluisan Puulaveden nykyisen lasku-uoman lähtökohta. Tältä paikalta näemme oikealla Lehtinen-nimisen saaren, jossa aikoinaan on ollut vakituinen asukaskin. Vuosisadan alkupuolella saari oli lampaiden kesälaitumena. Edessämme vastapäätä kirkonkylää ovat Kalliosaari ja Koirasaari.

Kalliosaari on aina ollut suosittu uima- ja auringonottoa paikka kirkonkyläläisille. Siellä on pidetty Mannerheimin lastensuojeluliiton monet uimakurssit ja kesäleirit. Koirasaari oli vuosisadan alkupuolella Hirvensalmen kunnan halkovarastona. Mahtavat halkopinot hupenivat talven mittaan kiinteistöjen lämmitykseen. Puut tuotiin halkolotjilla pääasiassa Monikkalan Ryökäsniemestä.

Liekuneen länsipuolella hallitsee nyt maisemia Veistorakenne Raution sahalaitos. Aikaisemmin Siikaniemen eteläpuolella oleva Peurasaaren ja – lahden muodostama vesialue oli uittopuuvarastona. Näin oli myös Lehtisensaaren ja mantereen väli jatkuvasti tukkilauttoja täynnä.

Vasemmalla oleva niemi, Telakkaniemi, sai nimensä siitä, että Kissakosken tehtaan hinaajalaiva, paperi- ja massa proomut sekä halkolotjat nostettiin talveksi huoltoon varten telakalle. Tekakkaniemestä lähti myös koko itäisen pitäjän talvitie kirkolle. Joulukirkosta palattaessa ratkottiin usein kirkonkylän ja Telakkaniemen välisellä jäätäipaleella isäntien hevosten paremmuus. 1930-luvulla tämä kilpailu johti onnettomuuteen; jalkaisin askeltava nainen oli ehtinyt jäälle ennen vähälumisen jääkentän yli levinnyttä hevosrintamaa. Aamuhämärässä ei kukaan ajajista huomannut yksinäistä jalankulkijaa riittävän ajoissa. Onni onnettomuudessa – turmasta selvittiin kuitenkin katkenneella jalalla.

SÄLJENTÄMINEN KIELLETTY

Määrittäjä: hallituksen peruskartta-aineiston käyttöluupa n:o 1400

LUONTOPOLKU KISSAKOSKI Hirvensalmi

1:15 000

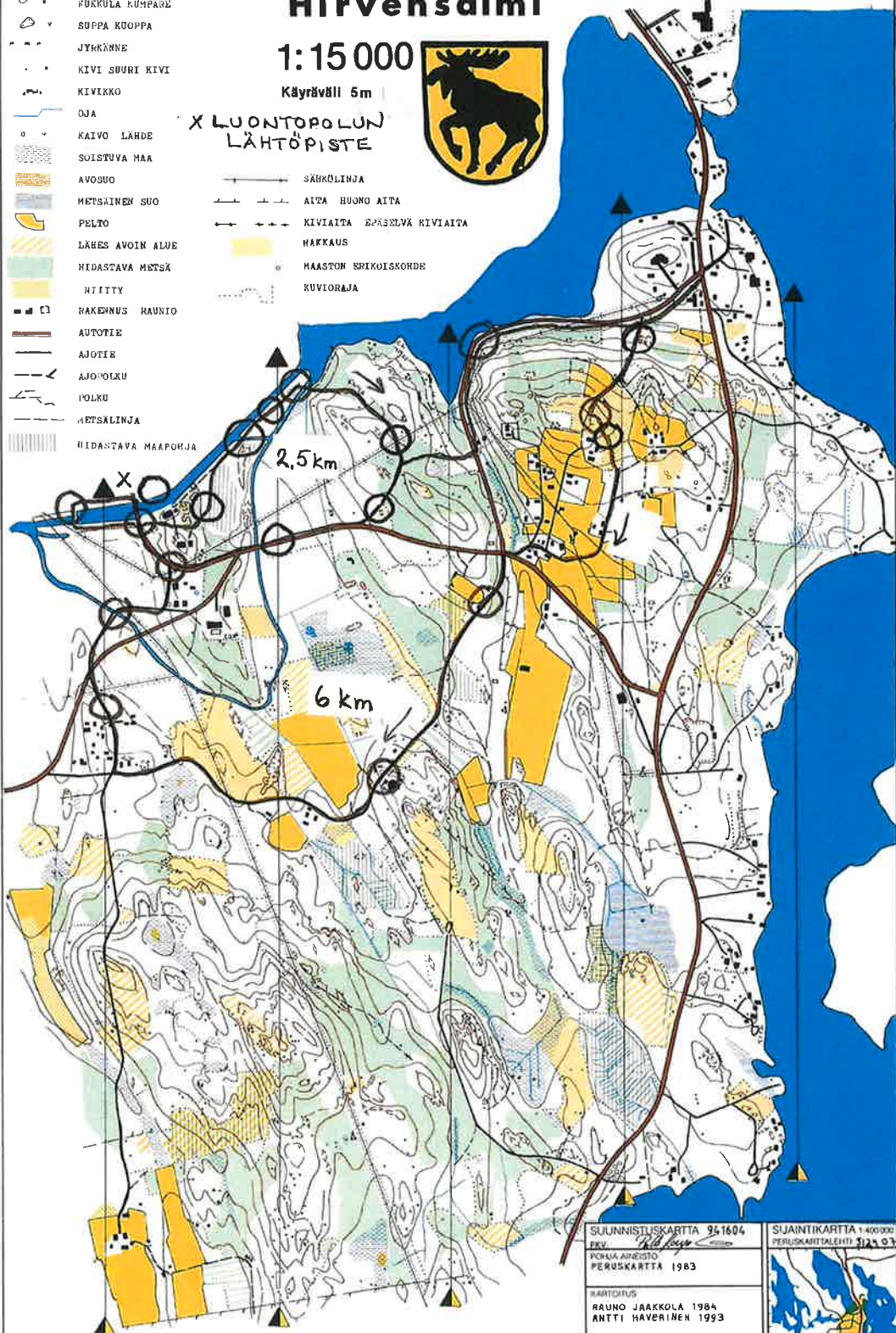

Käyrävälili 5m

X LUONTOPOLUN
LÄHTÖPISTE

- KÄYTTÄMÄRKKEJÄ**
- KORKEUSKÄYNNÄ
 - APUKÄYNNÄ
 - IRTOMAARINNE
 - FUKKULA KUMPAZE
 - SUPPA KUOPPA
 - JYRKÄNNÄ
 - KIVI SOURI KIVI
 - KIVIKKO
 - OJA
 - KAIVO LÄHDE
 - SUISTUVA MAA
 - AVOSUO
 - METSÄINEN SUO
 - PELTO
 - LÄHES AVOIN ALUE
 - HIDASTAVA METSÄ
 - NIITTY
 - HAKENNUS HAUNIO
 - AUTOTIE
 - AJOTIE
 - AJO-POLKU
 - POLKU
 - AETSÄLINJA
 - HIDASTAVA MAAPOHJA

- SÄKRÖLINJA
- AITA HUONO AITA
- KIVIALTA EPÄSELVÄ KIVIALTA
- HAKKAUS
- MAASTON EPÄKÖISYKSE
- RUVIORTAJA

1:15 000

SUUNNITTELUKARTTA 951604
 EKV. *Antti Haverinen*
 POKKA APNESTO
 PERUSKARTTA 1983

MAITTOJUS
 RAUNO JAAKKOLA 1984
 ANTTI HAVERINEN 1993

PIIRITAJA *Antti Haverinen*
 PAIKOIPAIKKA *Antti Haverinen* 1993

